

"Pierre Tap en intellectuele tijdloosheid: beschouwingen over de COVID-19 pandemie".

Pierre Tap¹ & Rui Santos²

¹ *Professor Emeritus van de Universiteit van Toulouse*

² *ESECS - Polytechnic of Leiria en CICS.NOVA.IPLeiria* ¹

SAMENVATTING

In het kader van de 9e Conferentie over interculturele bemiddeling en sociale interventie, met als thema "Leven, samenleven en overleven in een pandemische context (Covid-19), werd voor het openingspanel - *Intellectuele tijdloosheid: getuigenissen en ervaringen in de eerste persoon*, professor Pierre Tap, emeritus hoogleraar van de universiteit van Toulouse, auteur van verschillende wereldberoemde boeken, geïnterviewd met als doel inzicht te krijgen in zijn ervaringen en overwegingen in tijden van pandemie. Dit open interview omvatte vijf leidende vragen, die in dit artikel onder vijf thema's zullen worden onderzocht: de ervaring van opsluiting; de parallellen tussen de COVID-19 pandemie en andere plagen en ziekten uit het verleden; de sporen die de pandemie op de samenleving zal achterlaten; de oorsprong van het SARS-CoV-2 coronavirus, dat verantwoordelijk is voor COVID-19; en de relatie tussen ziekte, leven en dood.

KEYWORDS

Pierre Tap; Pandemie COVID-19; Ervaringen; Ziekte, leven en dood.

Dit virus, wetenschappelijk aangeduid als SARS-CoV-2 en bijgenaamd COVID-19, werd in december 2019 voor het eerst vastgesteld bij mensen in de stad Wuhan, China. De ziekte wordt gekenmerkt door een snelle besmetting van de bevolking en zal op 11 maart 2020 door de Wereldgezondheidsorganisatie als pandemie worden aangemerkt. In deze context en met het oog op het toenemende aantal sterfgevallen wereldwijd, hebben veel landen verschillende verplichte gezondheidsmaatregelen aangekondigd, waaronder de

¹ Gepubliceerd in het collectieve werk (Ricardo Vieira....Rui Santos) "Vivências (s), Convivência (s) sobrevivência (s) en tempo de Covid - 19" Edições Afrontamento, Lda (ISBN 978-972-36-1957-7)

verplichte thuisblijfgeregeling, beperkte openbare diensten en essentiële diensten met specifieke regels, zoals supermarkten, apotheken en gezondheidsdiensten.

De ervaring van opsluiting

In het kader van deze periode van bezinning tijdens de pandemie zegt Pierre Tap, reeds gepensioneerd op 83-jarige leeftijd: "Natuurlijk ben ik een bevoorrecht mens, ik heb goed leren leven wat voor anderen een probleem kan zijn: omgaan met eenzaamheid, leven als koppel in een positieve context tussen familie, vrienden en burens. In deze periode hoorden velen van ons het woord "eenzaamheid" en het verband met wat ik noemde "werken met grenzen": de wil om te doen of niet te doen, te zeggen of niet te zeggen... de manier waarop ik omga met de grenzen die anderen mij opleggen, die de natuur of ziekte mij opleggen, mijn relatie met de dood. Sinds mijn adolescentie heb ik veel situaties in eenzaamheid leren leven, uit professionele noodzaak, maar het nut ervan inziend door de kwaliteit van het geleverde werk. In 1979-1980 bracht ik bijvoorbeeld 10 dagen per maand in een klooster door om mijn proefschrift af te maken, waarbij ik mijn vrouw achterliet om het gezin en onze 3 kinderen te beheren, en mijn collega's om het onderzoekslaboratorium, het team en de projecten te beheren. Ik kan zeggen dat ik tijdens mijn opsluiting geen last heb gehad van eenzaamheid, zoals veel mensen, vooral omdat ik sereen als koppel leef, in een rustig stadje in de Aveyron, in een huis dat mijn partner en ik in staat stelt ons dagelijks leven op een geritualiseerde manier te leiden" ... voegt hij eraan toe: "op 83-jarige leeftijd zijn rituelen nuttig! Daarnaast hebben familieleden of vrienden en burens ons geholpen door een deel van de boodschappen te doen. De mogelijkheid om vanuit huis te bestellen was echter erg handig! In de kleine flats zorgde het gezins- of echtpaarleven voor veel problemen tijdens de opsluiting.

Als intellectueel met een uitgebreide ervaring op het gebied van de psychologie, met unieke intellectuele capaciteiten voor reflectie, spreekt Pierre Tap in de eerste persoon over zijn eigen ervaring, en hoe hij zijn tijd tijdens de opgelegde opsluiting in Frankrijk heeft doorgebracht, waarbij hij verklaart: "in feite zijn mijn bezigheden tussen 2019 en 2021 de voortzetting van onderzoekswerk in verband met onderwijs, gezondheid, werk, sociale actie". Het samen met Jacques Curie leiden van een onderzoeks- en ontwikkelingslaboratorium (CNRS) "Personalisering en sociale verandering" (1978-1991) verplichtte ons de subdisciplines van de psychologie voortdurend te articuleren. Tijdens de pandemie hebben wij samen met Nathalie Oubrayrie-Roussel, hoogleraar aan

Toulouse-Jean Jaurès, een boek gepubliceerd onder de titel "Personalisering en relationele dynamiek", waarin wij "personalisering" verdedigen als de ontwikkeling en ontplooiing van de persoon in sociale interacties, **en niet te verwarren** met "massapersonalisering", in **de** zin van het **personaliseren van mijn aankopen en mijn goederen**. Rekening houdend met deze dagelijkse realiteit zal ik vermelden wat mij in deze periode het meest is opgevallen, de negatieve aspecten, maar ook de positieve. "

Aan de negatieve kant bespreekt Pierre Tap: de onrechtvaardigheid van de gevolgen van de pandemie, tegenover de dood; de enorme toename van psychische stoornissen tot en met depressie en zelfmoord, vooral onder studenten; de enorme toename van huiselijk geweld (meer dan 50% in een studie in Italië), vooral geweld tegen vrouwen....; het onvermogen van de psychiatrische diensten om aan de vraag te voldoen; de inadequate manier waarop de staat heeft gereageerd op de behoefte aan psychologen; de opkomst van een *anti-gezondheid*: samenzweerders tegen de verschrikkelijke "gezondheidssjoah", die op schandelijke wijze gebruik maken van de gele ster.

Als positief punt noemt hij: **het** bestaan van **meer onderlinge steun en solidariteit** van de bevolking met de verzorgers; de historische mobilisatie van psychologen om hun beroep en de bevoegdheden ervan te verdedigen; het belang van lopend wetenschappelijk onderzoek naar opsluiting en de gevolgen van de pandemie.

Parallellen tussen de **COVID-19 pandemie en andere parasieten en ziekten uit het verleden**

Er zijn enkele verschillen tussen deze gebeurtenissen uit het verleden: virussen die pandemieën veroorzaken, geografische omvang van de epidemie, wereldwijde of ten minste continentale pandemieën, nationale of regionale epidemieën, verschillen in de plaats van het ontstaan van de ziekte. In dit deel bespreekt Pierre Tap verschillen die verband houden met het soort virus of ziekte: de Zwarte Dood, gele koorts, cholera (1926), griep (Spaans, Aziatisch 1918), tyfus (in Athene, 430 v.Chr. stierf ¼ van de inwoners), pokken (de Antonijnse Pest was een pokkenepidemie: 166 n.Chr. 10 miljoen doden).... AIDS en zijn oorsprong (HIV of Human Immunodeficiency Virus (1980) wereldwijde pandemie (cf. stellingen in Toulouse): jaarlijks sterven nog steeds een miljoen mensen aan AIDS (WHO).

Volgens Pierre Tap "kan de wetenschap soms de oorsprong ontdekken van een epidemie die miljoenen mensen heeft gedood: tussen 1545 en 1550 stierven 15 miljoen Azteken

aan de zogenaamde cocoliztli ziekte, twee onderzoekers van het Max Planck Instituut analyseerden het DNA van 24 slachtoffers van deze epidemie. Zij ontdekten dat 10 van deze DNA's sporen van salmonellose bevatten, een ziekte die waarschijnlijk door de conquistadores is meegebracht (er waren geen sporen in de DNA's van vóór 1520 Hernan Cortes). Maar het probleem is hoe het aantal sterfgevallen in verband met salmonellose alleen te schatten?

Op het gebied van verschillen naar geografische oorsprong van de pandemie, bijvoorbeeld, kwam de grote Europese pest van 1347-1342, ook uit China, door de Mongolen naar de havens gebracht, vervolgens uit India, en tot in Messina (Sicilië) door verschillende schepen, en vervolgens uit Marseille. 200 miljoen doden op 400 miljoen inwoners in de wereld! Deze zeer besmettelijke plaag, de Zwarte Dood genoemd, trof zowel arm als rijk. Pierre Tap, meldt dat "dichters het belang van de ethische en culturele gevolgen van de pandemie zullen aantonen", in die zin geeft hij als voorbeeld het beroemde beeld van de "danse macabre", waarbij hij oproept dat "de tekeningen, massagraven, waar keizers, pausen, koningen en bisschoppen kunnen sterven: we zijn allemaal gelijk voor de dood! Elke tekening verbeeldt de dans van de dood met iedereen,

ongeacht hun sociale positie! "

Figuur 1: Danses macabres - een laatmiddeleeuwse kunst-literaire allegorie over de universaliteit van de dood

Voor Pierre Tap tonen de dichters het belang van de ethische en culturele gevolgen van de pandemie. Petrarca en Giovanni Boccaccio (schrijver van de *Decameron*), die Italië als voorbeeld nemen, benadrukken de gebreken van de cultuur en de noodzaak van verandering.

Boccaccio, een jongeman die de verschrikkelijke epidemie van de Zwarte Dood overleefde die Florence in 1348 teisterde. Geïnspireerd door verhalen over de ontberingen van de bevolking, verbeeldt Boccaccio het verhaal van 10 jonge edelen (7 meisjes en 3 jongens) die elkaar ontmoeten in de kerk van Santa Maria Novella in Florence, met als doel de stad te verlaten om hun toevlucht te zoeken in een landelijke omgeving waar ze kunnen ontsnappen aan de besmetting van de pest. In dit landhuis koos men tijdens een "opsluiting" van 10 dagen de koningin of koning van de dag en onder zijn of haar bewind en volgens het door hem of haar gekozen thema moest ieder op zijn of haar beurt een eigen verhaal vertellen, 100 verhalen in totaal. Volgens Pierre Tap zorgden deze verhalen voor een beter begrip van de toekomst... zijn werk over Beroemde mannen en vrouwen. In die zin is de *Decameron* ongetwijfeld een metafoor voor de literatuur, gekoppeld aan de mogelijkheid opgesloten te zitten in een wereld apart, waar men, ver van de toenmalige moeilijkheden, nog levendiger kan terugkeren.

De sporen die de pandemie op de samenleving zal achterlaten

De negatieve psychologische effecten van quarantaine, met name tijdens de Covid 1-pandemie in 2020, zijn onlangs onder de aandacht gebracht. Volgens een meta-analyse van 24 recente quarantaines toont het onderzoekswerk van Samantha Brooks en haar team van King's College London (2020) de negatieve psychologische effecten van de geanalyseerde quarantaines, met voorbeelden van posttraumatische stress, depressie en zelfmoorden.

Pierre Tap vermeldt in dit verband dat hij in zijn boek uit 2021 - *Personalisation and Relational Dynamics* - heeft kunnen schrijven "dat we (juist) moeten overstappen van maskers naar merken". "Maar de samenleving is al goed doordrenkt met allerlei soorten merken: identiteitsmerk, financieel merk en economisch merk (met mass customisation gebruiken bedrijven de gepersonaliseerde diversificatie van merken en producten om zich te onderscheiden!) We moeten dus onderscheid maken tussen individuele, familie-, verenigings-, maatschappelijke en institutionele merken. "

Individuele en gezinsmarkers: posttraumatische stress, diverse trauma's veroorzaakt door de vele gebeurtenissen die de persoon heeft meegemaakt. Er is al veel gezegd over de gevolgen van de pandemie voor de geestelijke gezondheid, voor de manier waarop mensen veranderingen in werkstijl en beleving ervaren, voor het opnieuw starten van school- en beroepsonderwijs, voor gezins- en huwelijkservaringen, enz. Deze effecten blijven bestaan en worden soms chronische problemen.

Door de langdurige opsluiting werd het functioneren van sportgroepen, culturele verenigingen en voorstellingen, en vriendschappelijke of feestelijke bijeenkomsten sterk verstoord. Reacties van overdrijving en ergernis van compenserende gedragingen konden worden waargenomen, maar we konden ook getuige zijn van het positieve ontstaan van artistieke producties, en de wedergeboorte van relaties van hulp en solidariteit.

In dit verband voegt Pierre Tap eraan toe "... **als** de wetenschappelijke psychologie altijd probeert te anticiperen om de hulp aan mensen in moeilijkheden te verbeteren, om de aspiraties, de hoop van mensen te begrijpen...". Maar waar eindigt de verwachting **en** waar begint de droom of utopie van een gelukkige morgen en een paradijs voor allen? "

In dit verband haalt Pierre Tap het voorbeeld aan van de twee titanenboeken van Yuval Noah Harari: "Sapiens", een korte geschiedenis van de mensheid (500 bladzijden) en "Homo deus", een korte geschiedenis van de toekomst (450 bladzijden). In "Sapiens" wijst Harari er terecht op, op pagina 321, dat "de wetenschap, per definitie, geen claim heeft om te weten wat er in de toekomst zou moeten zijn. Alleen religies en ideologieën proberen deze vragen te beantwoorden. "Op de 11e pagina van "Homo deus" (uit de toekomst) stelt de auteur: "In de afgelopen decennia zijn we erin geslaagd honger, epidemieën en oorlog onder controle te krijgen. Natuurlijk zijn deze problemen niet volledig opgelost (maar het is mogelijk de uitdagingen van de natuur aan te gaan). Bij opmerkelijke mislukkingen wordt een onderzoekscommissie ingesteld om uit te zoeken "wie" het verpest heeft (de verantwoordelijke persoon) en hoe de puinhoop kan worden verkleind! en het "werkt"! (We zien met de oorlog in Oekraïne dat een commissie niet genoeg is!) Maar wat gaan we (positief) doen met onze immense krachten (biotechnologieën, informatietechnologieën...)? ".

De oorsprong van het SARS-CoV-2 coronavirus, verantwoordelijk voor COVID-19

Uit een wereldwijde studie van de WHO (2021), in samenwerking met China, over de oorsprong van SARS-CoV-2 blijkt dat het meest waarschijnlijke scenario overdracht van vleermuizen op mensen via een ander dier is. Bij schubdieren zijn reeds simulatievirussen vastgesteld. Andere dieren zoals nertsen en katten zijn echter ook vatbaar voor Covid-19, wat erop wijst dat zij het virus bij zich kunnen dragen en het op mensen kunnen overdragen.

De onderzoekers analyseerden ook de hypothese van rechtstreekse overdracht via levensmiddelen, maar deze werd als onwaarschijnlijk aangemerkt, evenals de vaak benadrukte laboratoriumoorsprong. In de door de WHO gepubliceerde conclusies (2021) werd het "uiterst onwaarschijnlijk" geacht dat de verspreiding van het coronavirus te wijten was aan "een laboratoriumgeval" en werd destijds gesteld dat het meest waarschijnlijke scenario de overdracht door een nog niet geïdentificeerd dier was.

Een in het Amerikaanse tijdschrift *Science* gepubliceerd artikel spreekt het rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) van begin 2021 tegen, waarin een Chinese *accountant* als het eerste geval van COVID-19 in de wereld werd genoemd. In deze studie, gepubliceerd in het tijdschrift *Science*, wijst onderzoeker Michael Worobey (2021), na onderzoek van dossiers van gezondheidsinstellingen in de stad Wuhan (de

Chinese stad waar de eerste besmettingen werden gemeld), erop dat een verkoper van zeevruchten op de markt van Wuhan het eerste bekende geval van de ziekte zou zijn, met een begin van de symptomen op 11 december 2019. Op de locatie werden ook levende zoogdieren verkocht die gevoelig zijn voor het coronavirus, waaronder wasbeerhonden, een inheemse Aziatische soort.

Op 23 juli 2021 kondigde China aan dat het het onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) dat op zijn grondgebied plaatsvond, had opgeschort. Voor Pierre Tap "Dat komt omdat er twee hypothesen zijn opgesteld: Ofwel heeft het SARS-CoV-2-coronavirus een "zoönotische" bron, d.w.z. een ziekte die bij dieren ontstaat en op mensen wordt overgedragen (zoals vogelgriep), ofwel is het het resultaat van een toevallige ontsnapping van het in het laboratorium gemanipuleerde virus. "

Pierre voegt eraan toe dat "China een gigantische publiciteitscampagne heeft gevoerd om te "bewijzen" dat het virus (dat in Wuhan werd gemeld) in feite van buitenlandse oorsprong was (via ingevroren vis). Wetenschappers hebben dit weerlegd. In ieder geval dwingt de heropleving van het virus in gebieden van China die niet veel te lijden hebben gehad van de invloed van de vismarkten hen tot stilte. Chinese onderzoekers zijn echter actief. Zo hebben zij de wereld laten weten dat het virus besmettelijk is 48 uur voordat de symptomen verschijnen.

De huidige hypothese is van het type "zoönose", het virus wordt in verband gebracht met vleermuizen. Ze hebben het virus tientallen jaren in hun lichaam laten sluimeren. Maar het virus kan niet rechtstreeks op mensen worden overgedragen. We zouden de tussenpersoon (een ander dier) moeten vinden die als zender had kunnen dienen (tussen 2013 en 2019). In die zin vraagt Pierre Tap zich af: "Kan het virus verdwijnen? Alleen het pokkenvirus is verdwenen. Het is echter mogelijk voor SARS-CoV-2. Er is veel onderzoek gedaan naar het overleven van het virus als het eenmaal in de lucht is. Momenteel toont het onderzoek de noodzaak van grote zorg aan! "

COVID-19, de relatie tussen ziekte, leven en dood

Voor de WHO (2022) zijn de officiële cijfers van het werkelijke sterftecijfer als gevolg van de covid-19-pandemie al hoger dan 5,5 miljoen. Dit cijfer is al veel hoger dan de meeste virale epidemieën van de 21e en 20e eeuw, met uitzondering van de "Spaanse

griep" en AIDS (verworven immunodeficiëntiesyndroom). Dit cijfer kan echter worden onderschat, aangezien het aantal sterfgevallen afhangt van de resultaten van verschillende initiatieven om het aantal slachtoffers van de infectie te schatten, en in feite veel hoger kan liggen.

In dit verband geeft Pierre het voorbeeld van Frankrijk, waarbij hij opmerkt dat "op 21 juli 111.576 mensen aan COVID-19 waren overleden, waarvan 73% 75 jaar of ouder en 58% man was (2% was 44 jaar of jonger). In een andere studie waarin 4 Europese landen werden vergeleken, was het percentage mensen die aan COVID-19 stierven en 70 jaar of ouder waren 84% in Frankrijk, 87% in Spanje, 86% in Italië en 86% in Duitsland. "Geconfronteerd met deze gegevens onderstreept Pierre: "Uiteraard zien we het gevaar van misbruik van deze cijfers: de doden zijn gelijk voor de dood, ongeacht hun leeftijd, hun geslacht of hun plaats in de maatschappij (zoals het beeld van de "macabere dansen" aangeeft). "

In dit verband brengt Pierre Tap hulde aan drie grote onderzoekers, van wie er twee in 2021 zijn overleden en de derde nog steeds onder ons is, omdat hij honderd jaar is geworden in de maand waarin dit interview is afgenomen. De eerste onderzoeker, Romain Gaignard, 87 jaar oud (1934-2021), voorzitter van de universiteit van Toulouse Le Mirail (1996-2001), vervolgens erevoorzitter, voormalig directeur Samenwerking en Internationale Betrekkingen van het ministerie van Onderwijs, overleed op 14 februari 2021 aan COVID-19, enkele dagen nadat ~~de ziekte zich openbaarde.~~ Het Institut des Amériques (wetenschappelijke belangengroep, CNRS, Université Sorbonne Nouvelle), waarvan hij een van de medeoprichters was, ~~heeft hem zojuist~~ een levendig eerbetoon "in memoriam" ~~gebracht~~ voor zijn activiteiten als geograaf en Latijns-Amerikaan.

In een persoonlijk verslag over ziekte tijdens de pandemie zegt Pierre: "Ik heb geluk dat ik op mijn 83ste nog leef. Maar afgelopen april werd ik opgenomen in het ziekenhuis voor 'hartfalen' (terwijl ik dacht dat ik een goed hart had!) en ik heb nu een pacemaker. "Ze hebben mijn leven gered", wat nu op zijn beloop zal gaan! Maar dit was niet het geval voor onze vriend Axel Kahn, die op 6 juli 2021 overleed, nadat hij een brief naar zijn internetvrienden had gestuurd om hen mee te delen dat hij binnenkort zou sterven. Getroffen door kanker, werd hij voorzitter van de Ligue contre le cancer. Hij zegt dat hij niet ver hoefde te gaan van zijn kantoor als president naar zijn kamer (in de palliatieve zorg)! "Hij was voorzitter van de Universiteit van Parijs V. Descartes Universiteit. Als

arts, directeur van onderzoek bij Inserm, expert in genetica en immunologie, heeft hij ook onderzoek gedaan naar ethiek en humanistische waarden.

Pierre Tap eindigt de trilogie met een eerbetoon aan zijn vriend Edgar Morin, die op 8 juli 1921 werd geboren en dus in juli 2021 honderd jaar oud werd. Hij benadrukt dat hij zijn ideeën en werk al sinds de jaren zestig bewondert. "Hij was de eerste auteur die werd geciteerd in mijn eerste onderzoek over film (Ikon, International Journal of Filmology, 1963)! Net als hij geloof ik dat verbinding, wederzijdse hulp, samenwerking en liefde de drijvende kracht moeten worden achter een verandering van de beschaving en een strijd om onze planeet te verdedigen. Naast overtuiging moeten we de collectieve Know-How vinden om verandering in deze richting te bevorderen! "

Referenties :

Brooks, S. K. et al (2020). *De psychologische impact van midlife en hoe die te verminderen: een snelle evaluatie van het bewijsmateriaal*. The Lancet.

Harari, Yuval Noah (2015). *Sapiens: een korte geschiedenis van de mensheid*. New York: Harper.

Harari, Yuval Noah (2016). *Homo Deus*. Londen, Engeland: Harvill Secker.

Tap, Pierre (1963). *Studenten en Marienbad: de houding van studenten tegenover een bepaalde film*. IKON. Revue Internationale de Filmologie, XVII, 44, 51-84.

Tap, Pierre & Oubrayrie-Roussel, Nathalie (2021). *Personalisering en relationele dynamiek*. Edicoes Nossos Conhecimentos.

Tap, Pierre (1996). *De Pygmalion Society. Integratie en zelfrealisatie*. Lissabon, Instituto Piaget.

WHO (2021). *Wereldwijd WHO-onderzoek naar de oorsprong van SARS-CoV-2: deel China* (2021); <https://bit.ly/3wjUXze>

Worobey, Michael (2021). *Ontleding van de eerste gevallen van COVID-19 in Wuhan*. SCIENCE , Vol 374, Issue 6572, pp. 1202-1204; DOI:10.1126/science.abm4454

WHO (2022). *WHO-deskundigengroep voor coronavirus (COVID-19)*; <https://covid19.who.int/>